

Кожне історичне джерело має свою специфіку обробітку та використання, але а процесі навчання, шляхом візуалізації та правильного використання вони дають свій процент до якості сприймання, запам'ятовування та відтворення інформації учнем.

Висновки. Таким чином, розглянувши освітні та виховні можливості сучасних медіапродуктів, що впроваджуються в освітній простір на уроках історії в загальноосвітніх школах України, можемо говорити про його беззаперечну користь для розвитку критичного мислення учнів. Сучасний візуальний медіапродукт є інструментом, що дає можливості розширення традиційного уроку.

Проте, виникають і ризики у зв'язку з якими використання візуального медіапродукту є обмеженим. Перш за все, погіршення пам'яті та уваги учнів. Тож завдання вчителя, що впроваджує медіаконтент в навчальний процес, ретельно обирати інформацію. Саме тому одним з пріоритетів сучасної міжпредметної освіти маж стати медіаграмотність, тобто здатність учнів критично сприймати інформацію, отриману з різних джерел, відділяти реальність від маніпуляцій.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Іванов В., Волошенюк О., Мокрогуз О. Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін. Київ: Центр вільної преси, Академія української преси. 2016. 201 с.
- 2.Кагітіна Н., Мокрогуз О. Мій конспект. Історія України. 11 клас. Харків: Основа. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). 2016. 160 с.
- 3.Матеріали обласної науково-практичної конференції «Впровадження медіаосвіти в практику роботи навчальних закладів області». Дніпропетровськ, 2014. - 144 с.
- 4.Українська історія в кінофільмах: посібник для вчителя. Київ : ЦВП, АУП, 2018. 57 с.
- 5.Череповська Н.І. Візуальна медіакультура: розвиток критичного мислення і творчого сприймання. Київ: Міленіум, 2014. 59 с.
- 6.Шейбе С. Медіаграмотність. Критичне мислення у мультимедійному світі. Київ: Центр вільної преси, Академія Української Преси, 2014. 319 с.
- 7.Яцимирська М. Медіатекст як продукт журналістської творчості (психолінгвістичний аналіз логічного сприйняття та емоцій). Вісник Львівського університету. Серія журналістика. 2007. Вип. 30. С. 267-276.

REFERENCES

1. Ivanov V., Voloshenyuk O., Mokroguz O. Media literacy in the lessons of social disciplines. Kyiv: Free Press Center, Academy of Ukrainian Press. 2016. 201 p.
2. Kagitina N., Mokroguz O. My abstract. History of Ukraine. Grade 11. Kharkiv: Basis. Concept of introduction of media education in Ukraine (new version). 2016. 160 p.
3. Materials of the regional scientific-practical conference "Introduction of media education in the practice of work of educational institutions of the region". Dnepropetrovsk, 2014. - 144 p.
4. Ukrainian Film History: A Teacher's Guide. Kyiv: CVP, PMO, 2018. 57 p.
5. Cherepovskaya NI Visual media culture: the development of critical thinking and creative perception. Kyiv: Millennium, 2014. 59 p.
6. Sheibe S. Media literacy. Critical Thinking in the Multimedia World. Kyiv: Free Press Center, Academy of Ukrainian Press, 2014. 319 p.
7. Yatsimirskaya M. Mediatext as a product of journalistic creativity (psycholinguistic analysis of logical perception and emotions). Bulletin of the University of Lviv. Journalism Series. 2007. Iss. 30. P. 267-276.

УДК 373.5.016:94]:930.2

Токаренко Ігор,
студент ННІ історії та філософії
СумДПУ імені А.С. Макаренка,
м. Суми, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

У статті досліджено особливості використання історичних документів на уроках історії. Проаналізовано теоретико-практичну базу з даного питання та висвітлено основні методичні прийоми використання історичних документів у процесі формування історичних знань учнів.

Ключові слова: історичний документ, методика, джерело, компетентність, урок історії.

Токаренко И. Особенности использования исторических документов на уроках истории. В статье исследованы особенности использования исторических документов на уроках истории. Проанализированы теоретико-практическую базу по данному вопросу и освещены основные методические приемы использования исторических документов в процессе формирования исторических знаний учащихся.

Ключевые слова: исторический документ, методика, источник, компетентность, урок истории.

Tokarenko I. Speciality of use historical documents in history lessons. The article explores the peculiarities of using historical documents in history lessons. The theoretical and practical base on this issue is analyzed and the

basic methodical methods of using historical documents in the process of forming students' historical knowledge are explained.

Key words: *historical document, methodology, source, competence, history lesson.*

Постановка проблеми. Зважаючи на активний розвиток усіх галузей суспільного життя в XXI столітті: економічної, політичної, соціальної та культурної. Постає питання формування особистості в умовах великої кількості правдивої та неправдивої інформації. Одним із завдань сучасних педагогів є формування знань, вмінь, навичок та компетентностей у сучасних школярів. Важливим фактором розвитку особистості є його обізнаність в нових історичних умовах, тому потрібно формувати правильні історичні знання у школярів за допомогою використання письмових джерел з того чи іншого питання. Мета історії як навчального предмету полягає передусім у формуванні історичних знань та розвитку історичного мислення учнів; виробленні у них навичок самоосвіти прагнення й уміння орієнтуватися в інтелектуальному полі суспільства; вихованні учнів як свідомих та активних громадян. Учні повинні розуміти сутність наукових історичних знань, критично сприймати варіації історичного процесу, бути здатними дати власне бачення та аргументоване тлумачення історичних подій.

Аналіз актуальних досліджень. Питанням використання історичних документів в системі шкільної освіти займалися: Н.В. Андрієвська, М.А. Рожков, М.М. Стасюлевич, В.Я. Угланов, В.М. Бернадський, О.О. Вагін, В.Г. Карцов. Важливістю впровадження документальної бази до навчальних посібників та підручників займалися П.В. Гора, Н.Г. Дайрі, С.Г. Левицький І.Я. Лернер. Методикою використання історичних документів займалися В.К. Майборода, І.В. Додушко, В.Є. Вакурко, Г.І. Підлущкий, Г.О. Цвікальська. Незважаючи на роботи науковців з даної проблеми, досі відсутнє комплексне дослідження методичних умов використання історичних писемних джерел знань з історії України згідно з оновленим змістом історичної освіти.

Метою статті є визначення особливостей використання історичних документів на уроках історії, аналіз наукових доробок українських та закордонних вчених, зазначення основних переваг використання історичних документів на уроках історії.

Виклад основного матеріалу. Історичне джерело як поняття має два трактування, одного боку, це носій історичної пам'яті, тобто інформації або відомості про ту чи іншу подію, явище, особу, які необхідні й корисні для роботи історика і без яких неможливо відтворити минуле, пізнати сьогодення. З іншого боку, джерело – це історичний факт, явище культури, політичного, соціально-економічного чи духовного життя, яке саме по собі потребує вивчення і дослідження, оскільки є результатом діяльності людини, втіленням суспільної свідомості, рівня духовності тієї конкретної цивілізації, епохи, в яку створювалось або існувало. Щоб охопити все розмаїття, все багатство джерельної бази, диференціювати, опрацювати й осмислити її, необхідно здійснити класифікацію історичних джерел. Проблема диференціації джерел, поділу їх на класи, групи, типи, роди, види, різновиди з давніх часів привертала увагу істориків, відпрацьовувались різноманітні підходи до класифікації, її принципи і прийоми.

В існуючій навчальній літературі з джерелознавства простежується кілька підходів до класифікації джерел: за типами і видами (В. Довгопол, Г. Лях, М. Матвієнко), за змістом (І. Ковальченко, В. Борщевський), за походженням (В. Стрельський, С. Валк). Проте найбільше визнання здобули комплексні або комбіновані схеми (М. Варшавчик, М. Ковальський) з акцентом на мету, спрямованість, призначення творінь людини, що відклалися як історичні джерела [2, с. 36].

Найчастіше вчені за типом відображення інформації виділяють такі джерела: документальні (писемні); візуальні (речові); етнографічні; усні; лінгвістичні; кіно-фотодокументи; фонодокументи; образотворчі. За видом історичні джерела поділяють на первинні і вторинні (інтерпретації). Перевагу загалом віддають первинним джерелам, але вторинні також використовують в певних аспектах педагогічної роботи [6, с. 16].

Важливість формування соціально активної особистості, окреслення реальних умов її формування в процесі учіння зазначена в Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Державній національній програмі «Освіта»(Україна XXI століття), Національній доктрині розвитку освіти, Засадах формування педагогічної освіти, Концепції розвитку загальної середньої освіти, Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти та інших документах.

Так, наприклад, Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти вимагає: розвиток інтересу учнів до історії як сфери знань і навчального предмета, власних запитів і вмінь їх задовольняти; отримання та засвоєння системних знань про головні події, явища та тенденції в історії України та світу; ознайомлення учнів з духовними і культурними надбаннями та цінностями, історико-культурними традиціями українського народу і цивілізацій в цілому; визначення, відбір і використання у процесі пошуку інформації про минуле різних видів історичних джерел, у тому числі текстових, візуальних та усних, артефактів, об'єктів навколишнього історичного середовища (музеїв, архівів, пам'яток культури та архітектури), а також інформаційно-комп'ютерних технологій; вмінь представляти обґрунтовані та структуровані знання з історії, власне розуміння історії з використанням відповідного понятійного апарату та виражено розглядати контраверсійні і суперечливі теми [7].

Т. Ковбасюк до головної мети побудови уроку відносить використання історичних джерел з поетапним оволодінням учнями вмінь працювати з документами [5, с. 112].

Л. Задорожна вказує на те, що учні повинні розуміти природу і сутність наукових історичних знань, критично оцінювати інтерпретації історичного процесу, бути здатними говорити власні думки з приводу тієї інформації, яка міститься в історичному документі [3, с. 182].

За словами американського дослідника Роберта Страдлінга первинні джерела з історії надають учням відчуття себе в ролі людей які безпосередньо пишуть історію, які можуть одразу ж висловлювати думки з приводу історичних подій та критично мислити [8, с. 65].

Використовуючи історичні документи учні повинні застосовувати історичні поняття, аналізувати й пояснювати зміст документів, робити висновки та оцінку подій. Також учні мають за допомогою вчителя розуміти як потрібно оцінювати те чи інше джерело, адже як ми знаємо, історію пишуть переможці.

Основними перевагами використанні історичних джерел під час уроків історії є: джерело дає уявлення про відносність історичного знання; документ відображає реальну, а не вигадану ситуацію; переконливо демонструє наскільки можна спотворити інформацію без використання конкретики.

Доцільно буде зазначити статистичні данні з приводу використання історичних джерел під час процесу навчання. За даними Задорожної Л.В. : 89% опитаних учителів та 96% учнів розуміють важливість використання історичних документів у процесі навчання; 70% респондентів з числа викладачів історії намагаються залучати оновлену джерельну базу історії України, до якої мають реальний доступ; майже 86% старшокласників надають перевагу самостійній навчальній діяльності щодо роботи з документами, але при цьому 76% учнів не виключають необхідності допомоги вчителя у виконанні завдань, які пов'язані з використанням історичних писемних джерел знань [2, с. 39].

Маючи ці данні можна зазначити, що в процесі учіння більшість школярів та викладачів вважають, що використання історичних джерел є необхідним для реального розуміння історичних подій.

Можна умовно виділити чотири навчальні функції, які реалізуються за умов систематизації методичних прийомів використання історичних документів у процесі формування історичних знань учнів:

1) ілюстративно-інформаційна – існує на репродуктивному рівні сприйняття інформації, яку несе в собі історичний документ, виконується за допомогою цитування, коментованого читання, переказу, прийому персоніфікації тощо;

2) пізнавально-розвиваюча – ґрунтується на основі вирішення різнорівневих пізнавальних завдань репродуктивного, проблемного та творчого спрямування, як того вимагає технологія розвиваючого навчання;

3) практично-узагальнююча – залежить від рівня узагальнення та форми його виразу, наприклад, через конспектування, складання тез, таблиць, планів, схем тощо; важливу роль в організації виконання функції має відігравати учнівський зошит;

4) ціннісно-сміслова – діє протягом усього процесу навчання за умов дотримання названих вище принципів історичної науки та історичної освіти [3, с. 28-29].

Використання історичних документів у процесі навчання дає змогу об'єднати в одне ціле діяльність учня та вчителя, реалізувати основний зміст історичної освіти, застосувати методичні прийоми згідно з їх навчальними функціями.

Зокрема перш ніж почати роботу з історичним документом, учні мають знати алгоритм дій під час його опрацювання це може бути пам'ятка, інструкція в якій буде докладно описано послідовність дій. Для кожної вікової групи учнів, повинна бути розроблена індивідуальна інструкція. Наприклад для учнів старшої школи (10-12 класи) пам'ятка дій з текстовими історичними джерелами може містити такі елементи :

1. До якого виду належить документ (погляд очевидця; свідчення учасника подій; газетне повідомлення; погляд дослідника; офіційний документ).

2. Що це за документ? (запис у щоденнику; приватний чи офіційний лист; спогади; публічне звернення чи заклик; політичний документ: звіт, протокол, урядова постанова, декларація тощо; уривок з історичного дослідження)

3. Хто його автор? Яка політична, національна, етнічна, службова належність автора? Чи впливає це на ставлення до подій? Чи був автор очевидцем описаних подій, чи брав у них участь?

4. Коли з'явилося джерело? Чи був документ написаний у той час, коли сталася подія, відразу після неї чи через певний час?

5. Автор просто повідомляє про ситуацію, передає інформацію або описує те, що сталося, чи документ містить погляди висновки і рекомендації?

6. Чи є в документі які-небудь твердження чи фрази, які б свідчили про уподобання автора, про точки зору?

7. Чи є в тексті факти, що дозволяють вважати цей документ достовірним джерелом інформації? [1, с. 122].

Якщо робота з картинками, таблицями, діаграмами, фото і т. д. потребує критичного мислення, вміння аналізувати, описувати, висловлювати свою точку зору, то відео - матеріали доповнюють знання про історичний період, дають змогу краще запам'ятати матеріал у не зовсім звичній формі. Як показала практика, уроки з використанням відео запам'яталися учням краще.

У старшій школі під час вивчення теми: «Перша світова війна» використовуються фрагменти фільму: «Загибель імперії». Він розвиває критичне мислення, адже ми можемо бачити різні позиції громадян того часу щодо війни, революції 1917 року і т.д. Учні можуть відчутти дух епохи, сформуванню власну позицію, зробити висновки. Для 10 класу є фільми: «Нестор Махно», «Ленін», «Гітлер», «Визволення». Фільм «Сапери» дає можливість замислитися, висвітлює зовсім інше бачення війни, ніж трактувала радянська ідеологія і навіть освітлює іншу позицію, ніж записана у підручниках. Це є приводом до дискусії, формування власної точки зору. Програма 11 класу дає змогу використати фрагменти фільмів: «Америка під ударом» (тема: «США в 21 ст.»), «Брежнєв», «Йосип Сталін», «Микита Хрущов», «Хіросима»

Використання відеофільмів дає позитивні наслідки, але є і недоліки. Деякі учні, під враженням побаченого більше запам'ятовують відео-сюжет і втрачають загальний зміст теми. До підбору і використання фільмів вчителю теж треба ставитись серйозно. Перш ніж використовувати фрагменти, треба переглянути фільм, вибрати ті, що відповідають темі і віковим особливостям учнів [9, с. 4-5].

Використовуючи речові джерела, можна показати учням як жили в той чи інший період, порівняти розвиток суспільства в різні етапи його існування, проаналізувати розвиток технічних та гуманітарних наук на прикладі речових матеріалів.

За допомогою етнографічних документів можна проаналізувати статистику кількості населення в тому чи іншому регіоні, провести аналіз розселення народів спираючись на етнографічні дослідження.

Фоно-документи можуть передати процеси вирішення важливих питань які потім висвітлюються в історичній науці, наприклад промову В. Черчіля на Ялтинській конференції, або процес оповіщення населення про початок Другої світової війни.

За допомогою образотворчих джерел можна побачити події які були в той чи інший період історії, оцінити також розвиток суспільства за допомогою деталей які є зазначеними в образотворчих джерелах.

Лінгвістичні джерела дають змогу зрозуміти пам'ятки мови, що містять цінні відомості з історії її розвитку і мають важливе значення для вивчення етнічної історії, історії культури народів.

В залежності від виду джерела робота може бути організована в таких формах: індивідуальна (кожному учневі дається своє завдання), групова (з метою опрацювання в групі та формування навичок дискусії та формування командної роботи).

Висновки. Отже, використання історичних джерел - одна з необхідних форм роботи на уроках, яка сприяє більш поглибленому вивченню предмета, виробленню критичного мислення, формуванню власної думки, життєвої та громадянської позицій. За допомогою цього формуються особистості з чіткою соціальною та громадянською позицією, які в подальшому стануть фахівцями своєї справи. Використання історичних документів на уроках історії є досить актуальним питанням для подальшого вивчення, зважаючи на оновлення системи історичних знань потрібно розробляти нові методичні системи використання історичних документів під час процесу навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байкеніч Г.В. Методи дослідження писемних історичних джерел, розміщених у підручниках з історії України, учнями середньої школи в системі особистісно-орієнтованої освіти // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2010. № 8 (10). С.124-129.
2. Задорожна Л.В. Історичні документи як основа побудови пізнавальних завдань // Історія в школах України. 2002. № 2. С. 35-39.
3. Задорожна Л.В. Навчальні функції історичних документів // Педагогіка вищої та середньої школи: Зб. наук. праць. Кривий Ріг: КДПУ, 2004. Вип. 7. С.179-190.
4. Задорожна Л.В. Термін «історичний документ» як дослідницька проблема // Рідна школа. 2003. № 7. С. 25-26.
5. Ковбасюк Т. Методика експериментального навчання формування вмінь працювати з історичними джерелами учнів основної школи (на прикладі опорних уроків з курсу історії України, 7 клас) // Проблеми дидактики історії: збірник наукових праць. 2010. Випуск 2. С. 107-119.
6. Ковбасюк Т.Л. Методичні засади використання писемних історичних джерел у навчальній історії України: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Т. Л. Ковбасюк ; АПН України, Ін-т педагогіки. К., 2010. 20 с.
7. Постанова КМУ №1392 від 23.11.11 року «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти»
8. Страдлінг Р. Преподавание истории Европы XX века. Страсбург.: Совет Европы. 289 с.
9. Чемерис А.В. До питання використання історичних писемних джерел у масовій практиці навчання учнів історії // Педагогіка психологія і соціологія. Інститут педагогіки НАПН України. Київ 2014. С. 1-10.

REFERENCES

1. Baykenich G.V. Methods of research of written historical sources, placed in textbooks on history of Ukraine, students of secondary school in the system of personality-oriented education // Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies. 2010. № 8 (10). P.124-129.
2. Zadorozhnaya L.V. Historical documents as a basis for constructing cognitive tasks // History in Ukrainian schools. 2002. № 2. S. 35-39.

3. Zadorozhnaya L.V. Educational functions of historical documents // Pedagogy of Higher and Secondary School: Coll. of sciences. wash. Krivoy Rog: KSPU, 2004. Vol. 7. P.179-190.
4. Zadorozhnaya L.V. The term "historical document" as a research problem // Native School. 2003. № 7. P. 25-26.
5. Kovbasyuk T. Methods of experimental teaching of forming skills to work with historical sources of students of primary school (on the example of basic lessons from the course of history of Ukraine, grade 7) // Problems of didactics of history: a collection of scientific works. 2010. Issue 2. P. 107-119.
6. Kovbasyuk T.L. Methodical principles of the use of written historical sources in the educational history of Ukraine: abstract. diss. ... Cand. ped. Sciences: 13.00.02 / TL Kovbasyuk; APS of Ukraine, Institute of Pedagogy. K., 2010. 20 p.
7. CMU Resolution №1392 of 23.11.11 "On Approval of the State Standard of Basic and Complete General Secondary Education"
8. Stradling R. Teaching the history of twentieth-century Europe. Strasbourg: Council of Europe. 289 p.
9. Chemeris A.V. On the use of historical written sources in the mass practice of teaching students of history // Pedagogy psychology and sociology. Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Kiev 2014. P. 1-10.

УДК 351.885

Медведев Игор,

к. держ.упр., доцент

КЗ ТМР «Музейно-виставковий центр» «Тростянецький»

м.Тростянець, Сумська обл., Україна

АКТИВІЗАЦІЯ РОБОТИ МУЗЕЙНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ

У статті розглядається проблеми функціонування музейно-виставкових центрів в умовах адміністративно-територіальної реформи. Автор пропонує шляхи реалізації позитивних впливів з боку державної вдали та органів місцевого самоврядування на галузь культури. Окрему увагу у статті приділено роботі Комунального закладу Тростянецької міської ради «Музейно-виставковий центр «Тростянецький». Пропонуються напрямки діяльності спрямовані на покращення роботи закладів пов'язаних із музейною справою. Звертається увага на потребу розробки для комунальних закладів стратегічних напрямків розвитку з позиції публічного управління.

Ключові слова: музейна справа, комунальні заклади культури, публічне управління, органи місцевого самоврядування, організаційних механізм, керований управлінський експеримент.

Медведев И.А. Активизация работы музейных учреждений в условиях административно-территориальной реформы. В статье рассматриваются проблемы функционирования музейно-выставочных центров в условиях административно-территориальной реформы. Автор предлагает пути реализации позитивных воздействий со стороны органов государственной власти и органов местного самоуправления на отрасль культуры. Особое внимание в статье уделяется работе Комунального учреждения «Музейно-выставочный центр «Тростянецкий». Предлагаются тренды деятельности направленные на улучшение работы учреждений музейной специализации. Обращается внимание на потребность разработки для коммунальных учреждений стратегических направлений развития с позиции публичного администрирования.

Ключевые слова: музейное дело, коммунальные учреждения культуры, публичное управление, органы местного самоуправления, организационный механизм, управляемый менеджерский эксперимент.

Medvedev Igor. Revitalization of work of museum establishment is in the conditions administrative territorial reform. In the article examined problems of functioning of museum-exhibition centers in the conditions of administrative-teritorian reform. An author offers the ways of realization of positive influences from state pretended and organs of local public administration on industry of culture. Separate attention in the article is spared work of Publik institutional regional city senate Trostyanets «Museum and exhibishion cntre». Directions of activity are offered the works of establshments related sent to the improvement to museum business. Attention applies on the necessity of development for communal establishments of strategic directions of development from position public.

Key words: Museum business, communal establishments of culture, public управління, organs of local self-government, organizational mechanism, guided administrative experiment.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Культура та музейна справа одні з найяскравіших та найважливіших сфер людської діяльності. Вони є складовими системи духовного життя людини. Духовне життя безпосередньо впливає на соціально-економічну та виховну складову сучасного громадянина. Більше того, культура та музейна справа впливають не тільки вітчизняний соціокультурний простір, але й є на весь світ.[1, с. 2] Входження українського суспільства, зокрема галузі культури, до світового інформаційного простору супроводжується не лише кризою застарілих галузевих структур публічного управління культурою, що потребують модернізації, а й намаганням активізувати ідеї європейського гуманітарно-культурного простору з метою розбудови України як незалежної держави. Ці процеси повинні характеризуватися докорінними якісними змінами у стратегічних напрямках розвитку закладів